

א' אלול תשפ"ה
25 אוגוסט 2025

לכבוד
מר שי קינן
ראש העיר חולון

לכבוד
מר אלחנן גלט
מנכ"ל ישיבות בני עקיבא

לכבוד
מר משה בן זקן
מנכ"ל משרד התחבורה

שלום רב,

הנדון: הפרדה מגדרית פסולה בקורסי רענון נהיגה בחולון

בשם המרכז הרפורמי לדת ומדינה, הזרוע המשפטית והציבורית של התנועה הרפורמית - יהדות מתקדמת בישראל, הריני לפנות אליכם בנושא הנדון כדלקמן:

1. עניינה של פנייה זו הוא קיום קורסי נהיגה מונעת ורענון נהיגה בחולון בשעות ובימים נפרדים לנשים ולגברים. על פי מודעה המתפרסמת בימים אלה בחולון החתומה על ידי סגן ומ"מ ראש העיר מטעם מפלגת ש"ס - מר חיים זברלו, המחלקה לתרבות תורנית בשיתוף עם משרד התחבורה ורשת מרכז ישיבות בני עקיבא, יוצאת במיזם חדש אשר יאפשר קורסי נהיגה מונעת ורענון נהיגה בשעות נפרדות לגברים ולנשים:

2. כפי שיפורט להלן, קיום הקורס בנפרד לגברים ולנשים הינו בלתי חוקי והוא מהווה הפליה פסולה האסורה על פי דין. זאת ועוד, מהמודעה משתמע כי קורסים כאלה מתקיימים מחוץ לעיר חולון, וכי בעקבות יוזמה של המחלקה לתרבות תורנית בעיר יתקיימו קורסים בהפרדה גם בחולון. נציין כי למחלקה לתרבות תורנית אין כל סמכות חוקית לממן או לקחת כל חלק בקיומם של קורסי נהיגה מונעת, אשר הפעלתם, באופן שוויוני ומכבד וללא הפליה אסורה, נתונה לסמכות משרד התחבורה בלבד.

פגיעה בזכות לכבוד ושוויון

3. עקרון השוויון הינו מעקרונות היסוד של שיטתנו המשפטית. בעניין זה נאמר כי:

"אין לך גורם הרסני יותר לחברה, מאשר תחושת בניה ובנותיה כי נוהגים בהם איפה ואיפה. תחושת חוסר השוויון היא מהקשה שבתחושות. היא פוגעת בכוחות המאחדים את החברה. היא פוגעת בזהותו העצמית של האדם".

בג"ץ 1/88, 953/87 פורז נ' ראש עיריית תל-אביב יפו, פ"ד מב(2) 309, 332.

4. חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, תשנ"ב-1992 עיגן את זכותו של האדם, באשר הוא אדם, לכבוד. בהפליה על רקע קבוצתי - כמו הפליה מחמת מין - טמונה השפלה עמוקה לקורבן ההפליה, ומכאן שהיא אף עומדת בסתירה לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (בג"ץ 4541/94 מילר נ' שר הבטחון, פ"ד מט(4) 94).

5. הפרדה בין נשים וגברים יש בה ממד של הפליה ופגיעה בכבוד, שכן המסר המועבר הינו שערבוב בין בני שני המינים הוא פסול, ושיש צורך בהפרדה, בשל תכונה נחותה הטבועה בנשים. כידוע, הטענה של "נפרד אבל שווה" יש בה חוסר שוויון טבוע, שכן:

"הפרדה משדרת עלבון כלפי קבוצת מיעוט המוצאת מן הכלל, מחדדת את השוני בינה לבין האחרים, ומקבעת תחושות של נחיתות חברתית".

בג"ץ 6698/95 קעדאן נ' מינהל מקרקעי ישראל, פ"ד נד(1) 258, 279-280.

6. בבג"ץ 746/07 נעמי רגן נ' משרד התחבורה פסק בית המשפט העליון כי הפרדה בין נשים וגברים באוטובוסים הינה בלתי חוקית, בהיותה פוגעת פגיעה קשה בשוויון ובכבודן של נשים. בפסק הדין נקבע כי השלטת נורמות של הפרדה בין גברים ונשים במרחב הציבורי עומדת בניגוד לחוק.

7. כך נקבע בבג"ץ 3865/20 שלומי שוקרון נ' המועצה המקומית קרית ארבע (להלן: "ענין שוקרון") על ידי כב' השופט גרוסקופף:

"הכלל לפיו רשות מקומית, כדוגמת הרשות המקומית קריית ארבע, אינה רשאית להעניק את שירותיה תוך הבחנה בין נשים וגברים, כשם שאין היא רשאית להעניק

את שירותיה תוך הבחנה לפי קריטריון אחר המנוי בסעיף 3 לחוק איסור הפליה, כגון דת, לאום, ארץ מוצא, נטייה מינית והשתייכות מפלגתית (להלן: קריטריון אסור). כך, למשל, אין היא רשאית לקבוע הפרדה בשירותי קבלת קהל בין גברים לבין נשים, כשם שאין היא רשאית לקבוע הפרדה בשירותי קבלת קהל בין דתיים לבין חילוניים, בין יוצאי אשכנז לבין יוצאי ספרד או בין מצביעי מפלגה כזו למצביעי מפלגה אחרת."

וכן -

"האיסור על הבחנה במתן שירותים לציבור על בסיס קריטריון אסור, ומין בכלל זה, כולל, במקרה הרגיל, גם איסור על מדיניות של "נפרד אך שווה" (separate but equal). מדיניות שכזו, המבחינה על בסיס מגדרי תוך יומרה לספק לגברים ולנשים שירותים באיכות שווה, היא ככלל מדיניות מפלה ופסולה. נפרד לעולם אינו שווה. עצם העובדה שהענקת שירות לציבור נעשית תוך הבחנה בין נשים וגברים, טומנת בחובה לרוב את הפגיעה המרכזית אותה ביקש המחוקק למנוע – הפגיעה הנובעת מתיגו של מקבל השירות על פי הקריטריון האסור (המגדר אליו הוא משתייך), ולא על פי הקריטריון הרלוונטי להענקת השירות (זכאות, נזקקות וכיו"ב)."

8. כב' השופט גרוסקופף אף הבהיר בפסק דינו האמור כי עיקרון השוויון הוא עיקרון יסודי מנחה אשר על הרשות לפעול לאורו וכי את החריגים לו יש לפרש בצמצום - גם במקרה של רחצה בהפרדה מגדרית:

"הדרישה לרחצה בהפרדה מגדרית... עומדת בניגוד למושכלות היסוד לפיהן שירות לציבור, בוודאי כזה הניתן על ידי רשות ציבורית, צריך להינתן על בסיס שוויוני, וללא התייחסות למינו של מקבל השירות. הדין מאפשר אומנם בנסיבות מסוימות היענות לדרישה זו ביחס לרחצה בבריכות ציבוריות, אך זאת אך ורק כחריג צר, ותוך שמירה על זכויות הציבור המעוניין בקבלת השירות ללא הבחנה מטעמי מגדר. מכאן שלא בשתי חלופות שוות מעמד עסקינן, אלא בכניעה של הרשות המקומית לדרישה להפעלת החריג, המאפשר הפרדה מגדרית, מבלי שנשמרה זכות הציבור ליישום הכלל, דהיינו מתן השירות ללא הבחנה על בסיס מינם של הרוחצים. לכך לא ניתן להסכים."

9. ודוק, בקיומה של הפרדה מגדרית במסגרת קורסי נהיגה מונעת ורענון נהיגה מגולם מסר פוגעני מבזה ומשפיל כי ערבוב בין הנשים לבין גברים הוא פסול וכי קיים צורך

בהפרדה בשל תכונה נחותה הטבועה בנשים. התנהלות זו עומדת בניגוד מוחלט לעקרונות השוויון וכבוד האדם – עקרונות האמורים להנחות את הרשות בפעולתה.

10. יצוין, כי בענייננו לא רק שהנשים מופלות באופן פסול ואסור אך על רקע מינן מעצם קיומם של קורסי נהיגה מונעת ורענון נהיגה בהפרדה מגדרית, אלא שהן מופלות אף בכך שמספר קורסי הרענון המוצעים לגברים בלבד הינו גדול יותר מאלו המוצעים לנשים. משמעות הדבר היא שאפשרות הבחירה לנשים באילו ימים ושעות להשתתף בקורס מוגבלת יותר וממילא הן נאלצות להתאים את לוח הזמנים שלהן למספר מצומצם של קורסים הפתוחים בפניהן. זאת, בשעה שמתקיימים קורסים נוספים, אך אין באפשרותן להשתתף בהם - אך בשל היותן נשים.

הפרת חוק איסור הפליה

11. הפרדה בין נשים לגברים אף עומדת בסתירה לחוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, תשס"א-2000 (להלן חוק איסור הפליה), האוסר בסעיף 3(א) על הגבלת כניסה למקום ציבורי, מתן שירות ציבורי, או מתן שירות במקום ציבורי, מחמת מין. קיום קורסים לגברים בלבד ואיסור על נשים להירשם לקורס אך בשל היותן נשים ואף להיפך, יש בו הפליה אסורה מחמת מין בכניסה למקום ציבורי ובקבלת שירות.

12. על פרשנות חוק איסור הפליה עמד בית המשפט העליון ברע"א 8821/09 פרוז'אנסקי נ' חברת לילה טוב הפקות בע"מ. באותו עניין הודגש כי הפליה על בסיס השתייכותו של אדם לקבוצה מסוימת נושאת מסר של דחייה כלפי מאפיין הטבוע בזהותו של האדם ומשכך פוגעת בכבודו. בפסק הדין נאמר:

"כדי לשרש את ההפליה ההיסטורית יש לדחות כל ניסיון להבחין בין נשים לגברים על בסיס טעמים שאינם רלבנטיים. כל הבחנה שכזו, לא רק שפוגעת בכבודו של המופלה לרעה ומשמרת סטריאוטיפים קיימים, אלא מחדדת ומשמרת הבדלים לא רלבנטיים או הבדלים הנשענים על אותם סטריאוטיפים."

13. נחזור ונציין, כי על פי הוראות חוק איסור הפליה וכפי שנפסק בעניין שוקרון, הפרדה מגדרית מותרת **רק במקרים חריגים**, כאשר ללא הפרדה מגדרית לא יוכל חלק מן הציבור לעשות שימוש במקום. החריג נועד למקרים הקשורים **לצנעת הפרט** כגון בריכות שחייה או מועדוני כושר **ובוודאי שהוא לא נועד להפרדה מגדרית כבמקרה זה**.

14. הפרת הוראות החוק מהווה עבירה פלילית וכן עוולה אזרחית המקנה זכות פיצוי של עד 50,000 ₪ ללא הוכחות נזק.

דו"ח הצוות המשרדי בנושא הדרת נשים במרחב הציבורי

15. בדו"ח היועץ המשפטי לממשלה בעניין הדרת נשים במרחב הציבורי ממרץ 2013¹, נסקרו פרקטיקות שונות של הפרדה מגדרית ונקבע לגבי תחומים שונים שנסקרו כגון הפרדה באוטובוסים, בקופות חולים, בטקסים ואירועים וכו', כי:

"אין שוני רלוונטי הנובע מאופיים וממהותם של השירותים הציבוריים הנדונים המצדיק הפרדה בין נשים לגברים, או כל צורה אחרת של הבחנה על בסיס מין. מכאן, שהמשך קיומה של הפרדה או הבחנה כאמור מביא לפגיעה קשה בזכות היסוד לכבוד האדם ולשוויון..."

16. ברי אפוא כי אף בענייננו אין כל שוני רלוונטי המצדיק קיום קורסי רענון נהיגה נפרדים לגברים ולנשים, גם אם הם משרתים, בין היתר, ציבור חרדי.

17. לא זו אף זו, אין להניח כי כל הציבור החרדי עשוי מקשה אחת וכי כל מי שנמנה על ציבור זה מעוניין בהכרח בקיום הקורס בהפרדה. ההיפך הוא הנכון, רבים מתוך הציבור החרדי אינם מעוניינים בהפרדה ורואים בה החמרה הפוגעת בזכותם לשוויון ולכבוד במרחב הציבורי. כך נאמר בעניין זה בדו"ח:

"אין בסיס עובדתי מספק המאפשר להניח שכל מי שנחשף להסדרי ההפרדה, נשים או גברים כאחד, חפץ בהם. הבדיקה המקיפה והרלוונטית ביותר לעניינינו נערכה על ידי הועדה הציבורית לבדיקת הסדרי ההסעה בתחבורה ציבורית ובקווים המשמשים את המגזר החרדי שהוקמה במסגרת בירור העתירה בעניין רגן (מצ"ב נספח ב). ממצאי הבדיקה העלו נתונים מורכבים המלמדים על חוסר הסכמה כללי בתוך המגזר החרדי באשר לרצון בקיומן של הסדרי הפרדה, לכל הפחות בתחבורה הציבורית. בהחלט נשמעו קולות, גם מקרב המגזר החרדי הנחשב למי שתומך לכאורה כמקשה אחת בהפרדה, המתנגדים לתופעת ההפרדה באוטובוסים. אין לנו אלא להניח כי מחלוקת דומה שוררת גם ביחס לשירותים הנוספים שההפרדה בהם נבחנה על ידי הצוות... עוד יש לזכור כי השירותים והמסגרות השונות שנבחנו על ידי הצוות פתוחים בפני הציבור הרחב בכללותו, וזאת גם אם הצרכן העיקרי של שירות מסוים במקום מסוים הוא ציבור מובחן החפץ בהפרדה. לגבי ציבור זה ודאי כי אין בסיס להניח כי הכל תומכים בהפרדה."

¹ <http://www.justice.gov.il/Publications/Articles/Documents/DochHadaratNasim.pdf>

18. מן הראוי להזכיר את הדברים הנכוחים שנכתבו בדו"ח:

"...נימוקים כבדי משקל מתחום הדין הראוי מובילים למסקנה לפיה אין לראות בהגנה על הזכות החוקתית לחופש הדת כמחייבת את הרשות הציבורית להתיר קיומם של הסדרי הפרדה או הסדרים אחרים המבחינים בין נשים לגברים מנימוקים דתיים. קבלה של טענה מעין זו משמעה כי עצם נוכחותם של אישה או איש במקום מסוים, כדין ומבלי לגרום הפרעה כלשהי, גוררת פגיעה בזכויותיו של האחר לכבוד ולחופש הדת. קשה להלום כי עצם מראה של אישה או נוכחותה במקום ציבורי מסוים גוררת מבחינה מושגית פגיעה בזכויות החוקתיות הללו, בגדריה של אותה שיטה משפטית המבכרת את ערכי כבוד האדם והשוויון...

...רשויות ציבוריות הינן סוכן עיקרי בקידום ההגנה על זכויות האדם. הן חייבות בהקפדה יתרה על איסורי ההפליה ועל הגשמתן של זכויות היסוד בדבר כבוד האדם ושוויון בכל פעילותן. לפיכך, אל לה לרשות ציבורית להנהיג כל הפרדה בין נשים לגברים, גם אם הדבר נעשה לכאורה לבקשתו של חלק מהציבור הנוגע בדבר."

19. עוד נקבע בדו"ח כי:

"משרד ממשלתי או גוף ציבורי אחר אינו רשאי לארגן אירוע ממשלתי, ממלכתי או ציבורי במהלכו ינקטו צעדים שמטרתם להביא להפרדה בין גברים לנשים. באירוע כאמור עומדת לנשים זכות השתתפות שווה ומלאה בכל היבטיו של האירוע, הן כקהל והן כמשתתפות. אין להציב באירועים אלו שלטים, מחסומים או כל אמצעי אחר הנועד להכווין את הקהל לישיבה נפרדת או השתתפות נפרדת באירוע הציבורי.

הדברים אמורים גם באירועים לגביהם ידוע כי עיקר הקהל שיגיע יהיה דתי או חרדי, או שתוכן האירוע יהיה בנושא דתי. עצם העובדה כי רוב הקהל הצפוי להשתתף עשוי להעדיף הפרדה אינה מהווה הצדקה לנקיטתה."

20. החרגה היחיד לגביו הותר בדו"ח לנקוט בהסדרי הפרדה הוא מקום שמדובר באירוע בעל אופי דתי מובהק שעיקרו הוא פולחן דתי או טקס דתי משמעותי אחר. ברי, כי חריג זה אינו חל בענייננו.

הנחיית היועץ המשפטי לממשלה

21. בעקבות פנייתנו ביום 2.11.2017 בעניין פרסום של קורסי נהיגה מונעת וקורסי רענון בהפרדה, פרסם היועץ המשפטי לממשלה הנחיה בה הבהיר כי נקודת המוצא להנחיה היא כי קיומם של קורסי נהיגה מונעת בהפרדה מגדרית הינו אפשרי רק בהתקיים התנאים המצטברים הקבועים בסעיף 3 (ד) (3) לחוק איסור הפליה. הראשון מבין התנאים בחוק קובע כי לא יראו הפליה בקיומן של מסגרות נפרדות מקום בו אי הפרדה **תמנע** מחלק מן הציבור את הספקת המוצר או השירות הציבורי. מכיוון שמשרד התחבורה לא הציג תשתית עובדתית מספיקה התומכת בקיומו של התנאי המשפטי הראשון המצוין בחוק, לא ניתן לקיים את הקורסים האמורים בהפרדה מגדרית. זאת, אף מבלי לבחון את התקיימותם של יתר התנאים המנויים בסעיף החוק.

העתק מהנחיית היועץ המשפטי לממשלה מצורפת למכתב זה **כנספח א**.

22. כמו כן, הוגשה תביעה בגין הפליה בשל קיום קורסים של נהיגה מונעת בהפרדה לפי חוק איסור הפליה ובית המשפט פסק פיצוי לתובעת לפי סעיף 79 א לחוק בתי המשפט, התשמ"ד-1984 תוך שהוא מציין את הצורך בהרתעה אפקטיבית לצורך מימוש החוק ומניעת הפליה. (ת"א 53057-08-18 **לאמור פרידמן ואח' נ' מדינת ישראל-משרד התחבורה**)

סיכום

23. מכל האמור עולה באופן ברור ומובהק קיום קורסי נהיגה מונעת ורענון נהיגה בהפרדה מגדרית הינו פסול שכן אינו עלה בקנה אחד עם הוראות הדין.

24. בנסיבות אלה, נבקשכם :

- א. לבטל לאלתר את המיזם המשותף של המחלקה לתרבות תורנית בחולון עם משרד התחבורה ומרכז ישיבות בני עקיבא לקיים קורסי נהיגה מונעת ורענון בהפרדה מגדרית, ולהבהיר למחלקה לתרבות תורנית כי היא נעדרת סמכות לקחת חלק בהפעלת קורסי נהיגה מונעת ו/או רענון נהיגה.
- ב. לבטל לאלתר כל הפרדה מגדרית המתקיימת או המתוכננת להתקיים בקורסי רענון ונהיגה מונעת.
- ג. להוציא הודעה לציבור הרחב, בה מובהר כי כל קורסי רענון ונהיגה מונעת מיועדים לנשים ולגברים כאחד.
- ד. להפיץ בקרב כלל הגורמים הרלוונטיים הנחיות בכתב העומדות הן על החובה לאפשר השתתפות שוויונית ומכבדת של נשים וגברים ללא הפרדה מגדרית בקורסי רענון ונהיגה מונעת והן על האיסור להיענות בחיוב לדרישות או בקשות להנהגת הפרדה בין גברים לנשים במסגרת קורסים כאמור תוך הבהרה שהפרת הנחיות אלה תגרור נקיטה באמצעים.

25. להתייחסותכם המהירה אודה.

בכבוד רב,

ריקי שפירא-רוזנברג, עו"ד

העתקים:

עו"ד ליאת בן מאיר, רפרנטית שוויון, מחלקת ייעוץ וחקיקה, משרד המשפטים
עו"ד איל זנדברג, ראש האשכול החוקתי, מחלקת ייעוץ וחקיקה, משרד המשפטים
עו"ד יעל כהן, היועצת המשפטית של משרד התחבורה והזהירות הדרכים
עו"ד תהילה פרץ פינטו, היועצת המשפטית של עיריית חולון
גב' מרב שטרן, מנכ"לית המשרד לשוויון חברתי ומעמד האישה.